

פרשת מטות - מסעי תשע"ח

פנינים מרבינו האור החיים הקדוש

(ספרי טו-טז) כי בלעם הלך ממדין לקראת ישראל ליעצם לבל ילחמו במדין. כו' עד כאן. הדברים יגידו כי בלעם נהרג קודם הריגת חמשת מלכי מדין. והוא מה שנתחכם ד' וייחד לו הריגה בפני עצמה להעירך [בלעם] לא נהרג [ביחד] עמהם [-עם מלכי מדין], שלא הי' מובן כן אם לא הי' [הכתוב, חוזר ו]אומר הרגו."

ומבואר מדברי האוה"ח, שבלעם נהרג בזמן מוקדם יותר מהזמן שבו נהרגו החמשת מלכי מדין. כי בלעם יצא מארץ מדין ובה לקראת לוחמי בני"ב להשתדל להניעם מלהילחם כנגד בני מדין (מבואר בספרי הנ"ל). ובאותה שעה הוא שקמו בני ישראל עליו והרגוהו. אמנם החמשת מלכי מדין לא נהרגו עד לזמן מאוחר יותר – לאחר שבני"ב התחילו להילחם עם בני מדין.

והיינו שבלעם נהרג כבר לפני התחלת המלחמה, והחמשת מלכי מדין לא נהרגו עד לאחר התחלת המלחמה. ונמצא שהריגתם ומיתתם אירעה בעיצומו של המלחמה – ולא לפני התחלת המלחמה. ולפיכך חזר הכתוב לומר לשון נוסף של הריגה – לענין מיתתו של בלעם – בכדי להודיענו שמיתת בלעם לא אירעה באותה שעה שבו נהרגו חמשת מלכי מדין אלא הוא נהרג בזמן אחר – ולא ביחד עם החמשת מלכי מדין.

[ואע"פ] שמיתת בלעם כתובה בפסוק לאחר מיתת חמשת מלכי מדין מ"מ האוה"ח מבאר שלפי דברי הספרי הנ"ל (שהוא שיטת הת"ק שם. וע' להלן בקטע 'למה כו' בזה' שנתבאר שיטת ר"ב בזה), מיתת בלעם באמת אירעה כבר לפני הריגת חמשת מלכי מדין. ולכן חזר הכתוב לומר לשון של "הרגו", ללמדנו שאין מיתתו קשורה למיתת חמשת מלכי מדין והיא באמת אירעה לפני מיתתם – אע"פ שהכתוב הקדים את הריגתם להריגתו].

למה הרגו בני"ב את בלעם והלא הוא לא הי' מבני מדין - חמשה ביאורים בזה

הנה ד' צוה את בני"ב, להילחם ולהרוג את בני מדין. ולפי זה צריך להבין מאיזה סיבה הרגו בני"ב גם את בלעם הרשע, והלא הוא לא הי' מבני מדין, (ובאותה שעה עדיין לא ידעו בני"ב שבלעם הוא זה שהשיא עצה לבנות מואב להכשיל את ישראל, כי זה רק נתבאר להם, ע"י משה, כשהם חזרו ממלחמת מדין. ראו"ס, לא ח).

ובאמת שנחלקו התנאים בזה בספרי (אות טו): "זאת בלעם בן בעור הרגו בחרב, נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו. לפי שבא ליתן להם עצה, אמר להם: כשהייתם שישים רבוא לא יכלתם בהם ועכשיו אתם יכולים בהם (בלשון בתמיה), לכך נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו. ר' נתן אומר בבית דין הרגוהו שנאמר (יהושע יג כד) ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב".

ובביאור שיטת הת"ק יש שני דרכים: א' הרא"ם מבאר (שם, ואולי שהו גם כונת הגוי"א, בפירושו השני, והמלבי"ם), שבלעם נתחייב מיתה מצד שהוא הי' מורד במלכות – בציוויו של ד' יתברך, שצוה את בני"ב לצאת ולהילחם במדין. דהיינו שבזה שבלעם השתדל להניע אותם ולמנוע את בני"ב מלקיים את צווי ד' – שציווים להילחם במדין, הוא נעשה בזה למורד במלכות ונתחייב מיתה על זה.

ב' המהר"ל מבאר (גו"א שם בפירושו הראשון), שלפי הת"ק בלעם נתחייב מיתה מדין רודף, לפי שבדבריו הוא נתכוין להכניס פחד בתוך לבבם של לוחמי בני"ב באומרו להם "אם כשהייתם שישים רבוא לא יכלתם להם (להשמיד את מדין) ועכשיו בשנים עשר אלף אתם באים להילחם" (לשון רש"י שם). לפיכך דנו אותו בני"ב כרודף לפי "שכל מי שמביא מורך (פחד) בלב אנשים במלחמה הרי הוא גורם שיברחו מן המלחמה [ועל ידי זה] יהי' נהרג הבורח, לכך דנו אותו בכמיתה על ידי מה שהיא [עשה עכשיו] (לשון המהר"ל שם).

אולם ר' נתן סובר שבן נח מתחייב מיתה גם על היותו מכשף, ולפיכך הרגוהו בני"ב (עיי"ש במלבי"ם, ורא"ם). רש"י (לא ח) הביא את שיטת הת"ק, והבעל הטורים מביא את שיטת ר' נתן וזה לשונו: "ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב. ביהושע (יג כב) אומר ואת בלעם בן בעור הקוסם, מלמד שהביאוהו לפני משה ודונוהו כדן מכשפה לא תחיי".

החילוק שבין הריגתו של אחאב להריגתם של חמשת מלכי מדין הנה בענין מלחמת בני ישראל כנגד ארם, כתיב (מלכים א' כב לד): "ואיש משך בקשת לתמו ויכה את מלך ישראל בין הדבקים ובין השרין ויאמר לרכבו הפך ידך והוציאני מן המחנה כי החלית". דהיינו שאחד מלוחמי בני ארם, כיוון את קשתו כנגד אחד מלוחמי בני ישראל, ירה את קשתו עליו, פגע בו, וגרם למיתתו.

ומבאר הכתוב שהאיש שירה את החץ, לא הכיר כלל את האיש שהוא ירה בו את חיצי. ומגלה לנו הכתוב שהאיש שנפגע מהחץ לא היה אדם פשוט אלא הוא הי' אחאב מלך ישראל – שהוריד את בגדי מלכותו מעליו ולבש בגדים פשוטים בכדי שלוחמי ארם לא יכירוהו. והיינו שלוחמי ארם הרגו את אחאב מלך ישראל מבלי לדעת שהם הורגים את המלך.

והנה על פי זה יש להסתפק באופן צורת הריגת חמשת מלכי מדין. דהנה התורה אומרת (לא ח), שבמלחמת מדין, בני"ב הרגו את חמשת מלכי מדין. ויש לשאול: כשבני"ב הרגו אותם האם הם ידעו שהחמשה אנשים הללו הם המלכים של מדין או שמא חמשת המלכים נהרגו (בשעת המלחמה) מבלי שבני"ב ידעו שהם הרגו את חמשת המלכים של מדין – וכדוגמת הריגת אחאב במלחמתו כנגד ארם.

והנה הכתוב (שם) אומר: "ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע חמשת מלכי מדין ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב". ושואל האוה"ח, למה כפל הכתוב את דברו ואמר "מלכי מדין" שתי פעמים, והרי מכיון שבתחילת הפסוק כתוב כבר "ואת מלכי מדין", אם כן למה בהמשך הפסוק חזר הכתוב לומר "חמשת מלכי מדין". **ומתוך** האוה"ח וזה לשונו: "ואמרו מלכי מדין פעם ב', **אולי** שנתכוין בכפל הדברים לומר שהרגום בידיעה שהם מלכי מדין – ולא בהיסח הדעת". והיינו שהפסוק אומר פעמיים שהם הרגו את מלכי מדין בכדי ללמדנו שתי דברים נפרדים: א' שהם הרגו את מלכי מדין – "ואת מלכי מדין הרגו". ב' בשעה שבני"ב הרגו אותם הם הכירו וידעו שהם הורגים כעת את המלכים של מדין. וזהו כוונת הכתוב באומרו – פעם שני' – שבני"ב הרגו את "חמשת מלכי מדין".

ומבואר מדברי האוה"ח שאופן הריגת חמשת מלכי מדין לא היתה דומה לאופן הריגתו של אחאב, כי אויבי אחאב הרגוהו בהיסח הדעת – מבלי לדעת שהם הורגים כעת את אחאב מלך ישראל, אולם כשבני"ב ישראל הרגו את מלכי מדין, הם עשו כן בידיעה ברורה והכרה מליאה שהם הורגים כעת את חמשת מלכי מדין.

האם בלעם נהרג באותה שעה שנהרגו חמשת מלכי מדין או שמא מיתתו אירעה לפנייהם או אחרייהם

"**ואת** מלכי מדין הרגו על חלליהם את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע חמשת מלכי מדין ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב" (לא ח). ומבואר, שבמלחמתם כנגד מדין, בני"ב הרגו את חמשת מלכי מדין ואת בלעם הרשע. אמנם יש להסתפק: האם בלעם נהרג ביחד עם חמשת מלכי מדין – באותה שעה שהם נהרגו או שמא הוא נהרג בזמן אחר ולא באותה שעה שבו נהרגו חמשת מלכי מדין.

ובאמת שמפשטות דברי הפסוק הנ"ל, משמע, שכולם נהרגו ביחד ובשעה אחת (או שע"פ בלעם נהרג לאחריהם). אולם האוה"ח מבאר שלפי האמת בלעם נהרג בזמן מוקדם יותר, לפני שנהרגו חמשת מלכי מדין.

דהנה האוה"ח שואל: למה חזר הכתוב לומר בסופו, לשון של הריגה לענין בלעם הרשע – "הרגו בחרב", והרי כבר בתחילת הפסוק, כתוב שבני"ב הרגו את כל האנשים הללו המנויים בהמשך הפסוק. ואם כן שוב אין צורך לומר לשון של הריגה לענין מיתתו של בלעם, ומאיזה טעם חזר הכתוב לומר שאת בלעם בן בעור הם "הרגו בחרב".

ומתוך האוה"ח: "הרגו בחרב. הוצרך לומר הרגו – הגם שמונח הוא שהרגוהו מסמיכות זכרונו עם הנהרגים, יתבאר על פי דבריהם ז"ל שאמרו

[ואציין שלפי"ד הת"ק בלעם נהרג לפני התחלת המלחמה (וכמוש"כ האוה"ח בשיטתו, ע"י בקטע 'האם בלעם כו' אחריהם'), אמנם לפי ר' נתן הוא נהרג לאחר גמר המלחמה, כשהלוחמים הביאוהו עמיהם לבית דינו של משה רבינו, כשהם חזרו אל מותנה ישראל לאחר גמר המלחמה].

אולם האוה"ח (כב לה) מבאר טעם נוסף לסיבת חיוב מיתתו של בלעם, והוא משום שד' הזהיר את בלעם שהוא לא יעשה שום: א' מעשה ב' דיבור, כנגד בני ישראל. אולם בלעם עבר על אזהרת ד' יתברך והוא השתדל במועשיו ובדבריו להרע לבני". ואם כן כיון שאצל בני נח "אזהרתן זו היא מיתתן" (סנהדרין נו), לכן נתחייב בלעם מיתה על שהוא עבר על אזהרתו של ד' יתברך.

וזו לשון האוה"ח: "ומעתה מצאתי טעם למעשה ישראל שהרגוהו [שהרי לפי פשוטו לא מובן למה הם הרגוהו כיון שבלעם לא הי' מבני מדין (וכמו שנתבאר לעיל)], **כי כפי הדין נתחייב מיתה כי ד' הזהירו בין על המעשה בין על הדיבור, בפירוש, כנוכח, ואזהרת בני נח זו היא מיתתו."**

ומבואר שלפי כל השיטות - הן לשיטת הת"ק (בין לפי ביאורו של הרא"ם בין לפי ביאורו של הגר"א), הן לשיטת ר' נתן, והן לפי ביאורו של האוה"ח הקדוש - חיוב מיתתו של בלעם לא נבע מציוויו של ד' להילחם כנגד בני מדין. דהיינו שסיבת הריגתו לא נבעה מצד הצווי החדש הזה שבני"י נצטוו לצאת ולהילחם עם בני מדין. (ומדברי האוה"ח, לא ב ד"ה מאת, אין סתירה לזה עיי"ש).

[וכמדומני שראיתי, שיש אומרים שבלעם נתחייב מיתה על מחשבתו הרעה - על שהוא חשב להרע לישראל - לפי שאצל העכו"ם המחשבה נחשבת כמעשה. ולפי"ד האוה"ח הנ"ל אין צורך לזה כי לפי האמת בלעם עשה רעה גם בפועל הן במעשה והן בדיבור. (וע"ע טעם נוסף בספר חסידים ס' תרס"ו)].

האם היתה נחלת השבטים מתקטנת אילו היו כל הי"ב שבטים מקבלים את נחלתם בארץ ישראל

הנה בפרשת מטות (קאפיטל לב) מבואר, שבני גד, בני ראובן וחצי שבט מנשה לא נטלו נחלה בארץ ישראל, אלא הם קיבלו את נחלתם בעבר הירדן - בארצות סיחון ועוג. ויש להסתפק: אילו היו רוצים, השבטים הללו, לנחול את נחלתם בארץ ישראל, האם היתה נחלת שאר השבטים מתקטנת בגלל זה או לא.

דהנה, לפי האמת, רק תשעה וחצי שבטים קיבלו חלק בארץ ישראל. דהיינו שארץ ישראל רק נתחלקה לתשעה וחצי חלקים לפי ששניים וחצי שבטים קיבלו את חלקם בעבר הירדן. ולכן יש להסתפק כנ"ל, שבאופן שהשתים וחצי שבטים הללו היו ג"כ מקבלים חלק בא"י, האם זה הי' גורם להקטנת נחלתם של שאר שבטי ישראל.

ומבאר האוה"ח (לד יד), שבאופן שגם השתים וחצי שבטים הללו היו נוחלים חלק בארץ ישראל, לא היתה נחלת התשעה וחצי שבטים מתקטנת על ידי זה. דהנה לאחר שפירט הכתוב את כל גבולות ארץ ישראל, משה אמר לבני ישראל "זאת הארץ אשר תתנחלו אתה בגורל אשר צוה ד' לתת לתשעת המטות וחצי המטה. כי לקחו מטה בני הראובני לבית אבתם ומטה בני הגדי לבית אבתם וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם. כו' מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה" (לד יג-טו).

ומבאר האוה"ח (שם פסוק יג): **"כי לקחו מטה וגו'. פירוש,** [פסוק זה הוא] **נתינת טעם להקודם - למה הגביל ד' גבולות הארץ בסדר זה -** [כפי הגבולות שנבארו בפסוקים הקודמים (שם ב-ג)]. ועל זה אמר הכתוב (בפסוק

לכבוד ולעילוי נשמת האשה החשובה, והצנועה בהליכותיה ובמעשה ידיה, רודפת צדקה וחסד, היתה מעורבת בדעת ובכבוד עם הבריות, וזכתה ששם שמים יתקדש ויתאהב על ידה, מרת אסתר שפרה מאשעל ע"ה בת הרה"ח אברהם דוד רוזנבלאט זצוק"ל נפטרה בשם טוב ד' לחודש מנחם אב התשכ"ט - ת.נ.צ.ב.ה. יהא זכרה ברוך

נתנדב על ידי בנה הרה"ח יעקב יוסף מאשעל שליט"א ומשפחתו וכל יוצ"ח - שיכון סקווירא - להרבות ולחזק לימוד בספר הקדוש "אור החיים" וזכות הרבים יעמוד בעדם לקבל כל ההשפעות טובות מתוך בריות גופא ונהורא מעיליא, שפע ברכה והצלחה וכל מיילי דמיטב וכו"ס ברוחו"ג"ש!

הגליון הזה מוקדש לע"נ מרת בריינא זלאתא ב"ר ראובן יצחק ז"ל, לדור ישן, הרה"ג ר' אלחנן בן הרב פרץ זצ"ל, נפטרה שב"ק כ"ג סיון תשע"ז

הגליון הזה נתנדב לע"נ האשה הצדקנית שהיתה תמיד בשמחה, ושם ד' שגור בפיה, מרת אסתר ב"ר שלום ז"ל

הגליון הזה נתנדב לע"נ מרת בריינא זלאתא ב"ר ראובן יצחק ז"ל, לדור ישן, הרה"ג ר' אלחנן בן הרב פרץ זצ"ל, נפטרה שב"ק כ"ג סיון תשע"ז

יו"ל ע"י מכון פניני אור החיים לתקונים והערות נא לפנות למייל: peninei.ohrhaichaim@gmail.com או בטל: 0360-300-845

נא לא לעיין בשעת התפלה וקריאת התורה